

**НАЦИОНАЛНА ГИМНАЗИЯ ЗА ДРЕВНИ
ЕЗИЦИ И КУЛТУРИ**

„КОНСТАНТИН КИРИЛ ФИЛОСОФ”

ДИПЛОМНА РАБОТА

ПРЕВОД ОТ ЛАТИНСКИ ЕЗИК И КОМЕНТАР

**TITUS LIVIUS
AB URBE CONDITA, Liber XXVIII, 32-41**

**ТИТ ЛИВИЙ
„ОТ ОСНОВАВАНЕТО НА ГРАДА”, КН. XXVIII,
32-41**

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:

ДИПЛОМАНТ:

Силвия Бакърджиева-Соколова

Имелда Владева

София, 2009г.

Съдържание

I. Увод и встъпителен коментар

- Тит Ливий – биография и творчество
 - „Ab urbe condita” – литературна и историческа стойност
- Характеристики на творбата
- Значение и оценка на Ливиевото дело

II. Исторически предпоставки и ситуация в периода, обхващащ 28 книга на “Ab urbe condita”

- Войната в Испания (215 – 206 г. пр. Хр.)
- Успехът на Сципион

III. Превод на XXVIII книга

IV. Index

- *nominum*
- *locorum*
- *rerum*

V. Приложения

VI. Използвана литература

Предговор към настоящата дипломна работа

Тит Ливий – Биография и творчество

До класическото течение, което е намерило най-пълнен израз в “Енеидата”, се приближава по своите идеологически и стилни принципи най-значителният прозаичен паметник от времето на Август, историческият труд на *Тит Ливий* (59 г.пр. н.е. – 17 г. от н.е.).

Ливий израснал в старите римски традиции. Град Патавиум (Падуа), в който историкът се родил и по-късно обичал да живее, се славел със своите патриархални нрави. По време на борбата между Цезар и Помпей гражданите на Патавиум взели страната на сената. Тези републикански симпатии Ливий запазил в продължение на целия си живот. Той прославял Помпей, отзовавал се положително за убийците на Цезар Касий и Брут и оставил открит въпроса, “от какво държавата би спечелила повече, от раждането или от нераждането на Цезар”. Това до известна степен провинциално републиканство на любителя на старото нямало обаче политическа заостреност и консервативно-религиозното направление, възприето от Август, намерило у Ливий пълно съчувствие. Императорът на свой ред се отнасял благосклонно към работата на историка, въпреки че го наричал “попеанец”. Поклонникът на древната римска “добродетел” всъщност вече бил човек на империята и не вземал лично участие в политическия живот.

В периода на републиката с историография се занимавали държавните мъже, които имали политически и военен опит. Ливий е историк-литератор. Като литератор той продължавал традициите на Цицероновата проза и се отнасял отрицателно към римския атицизъм, по-специално към Салустий. В “Писмо до сина си” той препоръчва

четенето на Цицерон и Демостен като най-добри образци за прозаичен стил. Следвайки Цицерон, Ливий излязъл с произведения с философски и реторичен характер, които били твърде скоро забравени. Неговата литературна слава почива на монументалното му историческо произведение, към което авторът пристъпил към 30 г. пр.н.е. и над което работил около 45 г., чак до смъртта си. Като резултат на този труд се явили 142 книги *“от основаването на Рим”*, художествено изложение на цялата римска история от нейното митично начало до 9 г. от н.е.

“AB URBE CONDITA” – литературна и историческа стойност

Огромните размери на Ливиевия труд предизвикали нужда от съкратени издания. Вече в I в. започнали да се появяват “извлечения”, кратки изложения на съдържанието на отделните книги. По време на загиването на античната култура те изместили самия оригинал. От пълния труд до нас е дошла само една четвърт – от 1 до 10 книга (първата “декада”), която довежда разказа до Третата самнитска война (293 г.), и от 21 до 45 книга от началото на Втората пуническа война (218 г.) до победата над Македония (167 г.). Останалото е известно според извлеченията, които са се запазили в различни видове и почти за всички книги.

Като научно произведение историята на Ливий не стои на висотата на своята задача. Ливий е разказвач, а не изследовател. Неговият труд е построен като художествено преразказване на съобщенията на по-предишните историци без самостоятелно привличане на документален материал. Към случайния и безкритичен подбор на изворите се присъединява недостатъчната подготовка на Ливий по военните и политическите въпроси и неясност на географските представи. Накрая по дълбочина на осмислянето на историческите събития Ливий значително отстъпва на историци като Тукидид, Полибий или дори Салустий.

Светоусещането на римския патриот било активно: у Ливий ходът на събитията се определя от моралните качества на народа и неговите дейци. В увода на своя труд Ливий кани читателя да обърне особено внимание на “нравите”, т.е. на моралния облик на масите и отделните дейци в различните периоди на римската история. Високите нравствени качества на прадедите, техният патриотизъм и любов към свободата, тяхното мъжество и самоотверженост, благочестивият им и скромен начин на живот осигурили уголемяването на римската държава, а развалянето на нравите станало причина за гражданските смутове – тази е ръководната мисъл на историята на Ливий. “Римската добродетел” се противопоставя на отрицателните качества на другите народи, на лекомислието на гърци и гали, на вероломството на картагенци и етруски. Любовта към старото, от която е сгряна историята на Ливий, се разпростира и върху древните вярвания. Ливий от това гледище оправдава въвеждането на митологични легенди в един исторически труд. На друго място, разказвайки за “чудни знамения”, авторът пояснява, че когато описва древността, сам е проникнат от “древния дух”.

Характеристики на творбата

С изключение на първата книга, посветена на времето на царете, Ливий запазва традиционното в римската аналитика годишно изложение на събитията, но точността на ежегодна хроника се съчетава у него с принципа на художествената цялост на отделните разкази. Излагайки последователно едно след друго събитие от римската история, Ливий ги разработва на серия кратки, завършени епизоди. Всеки такъв епизод представлява художествено единство с главни творци на действието, ясно разчленено, непретоварено от излишни детайли. Описателният елемент у Ливий не заема значително място. Главното му внимание е отправено към нагледното представяне на човешките

постъпки, чрез които се разкриват моралните качества и душевният живот на хората. Като елинистическите историци и техните римски последователи, Ливий се стреми към драматично изложение, но в перипетиите на външното действие се старае да покаже смяната на афектите на действащите лица. Например у него масите почти винаги са показани в развълнувано състояние. Характеристиката на историческите дейци се състои в обрисуването на няколко основни, доминиращи черти, които са способни да произведат силно впечатление върху читателя. Всичко това е напълно свързано с художествените принципи на класицистичното направление и напомня отблизо стила на "Енеидата".

От патриотичните и художествените особености се определя и подборът, и осветлението на материала. Ливий разказва за войни, за народни вълнения, за сблъсквания в сената и народното събрание. Културата и битът на миналото със своите архаични особености не привличат вниманието на разказвача, като учено- антикварният материал се дава само мимоходом. Аналистиката от последния век на републиката изобразявала социалната борба на стария Рим в силно модернизирани бои, пренасяйки в миналото съвременните партийни лозунги. Ливий доверчиво възпроизвежда това тенденциозно изложение, но се старае да го смекчи и независимо от своите аристократически симпатии и неприязънта си към "тълпата" придава на своя разказ много по-добродушен характер.

Емоционалният стил на разказа се подпомага от *речите*. Почитателят на Демостен и Цицерон естествено придава голямо значение на този необходим в древността елемент на художествената историография. У Ливий има много речи,но все пак те не скриват основната повествователна страна. Те служат за характеристика на исторически лица, а също така и за обяснение на политически положения и гледища на една или друга обществена групировка. Тези речи естествено са съставени от самия Ливий и историческите дейци от

всички периоди не само че разговарят в Ливиев стил, но и изказват мисли и чувства, присъщи на Августовото време. Ливий притежава дарбата на убедителната аргументация и ораторския патос. По своя художествен стил речите не отстъпват на разказа и в значителна степен са подпомогнали литературния успех на труда на Ливий.

В областта на стила Ливий следва принципа на “богатството” на речта, установен от Цицерон. За историческите произведения Цицерон поставял изискването за меко и равномерно изложение. Ливий постъпва именно така. Без да се стреми към ефектите на “декламационния” маниер, той обстойно развива своите мисли в дълги, понякога дори извънредно дълги периоди.

Значение и оценка на Ливиевото дело

Още приживе Ливий станал литературна знаменитост. Неговата история изместила произведенията на почти всички предишни аналитици и станала главен извор на сведенията за републиканския период. Прославителят на древния Рим оставил неоспорим авторитет и за хуманистите. Данте говори за “Ливий, които не се заблуждава”. Още Макиавели (1465-1527 г.) в “Разсъждения за първата декада на Тит Ливий” повтарял с пълно доверие легендите, предавани от римския историк. Едва от края на XVIII в. историческата критика започнала да открива научните недостатъци на труда на Ливий, но той още дълго време оставал образец на художествената историография. Величавите образи на дейците от римската република, влезли в новоевропейската литература, почиват на биографиите на Плутарх и на историята на Ливий, в чието лице В.Г. Белински виждал “истинския и оригинален Омир” на римляните.

Исторически предпоставки и ситуация в периода, обхващащ 28 книга на “Ab urbe condita”

Войната в Испания (215 – 206 г. пр. Хр.)

След успешната военна кампания на двамата Сципионовци в Испания през 215г.пр. Хр., римляните подновили войната и опустошили Картагенските владения. Преминали река Ебро, превзели град Сагунт и започнали подготовка за нападение на Африка. Сифакс, нумидийски вожд, е привлечен като техен съюзник. Либийците започнали да напускат Картаген, а Хасдрубал бил повикан да се върне от Испания. Той си осигурил подкрепата на друг нумидийски владетел – Гула (владетел на масилийците), чийто син Масиниса, едва 18 – годишен започнал дългата си кариера, която в края си предвещавала гибел за Картаген. След като Сифакс бил победен, Хасдрубал можел да се върне с многобройна подкрепа (212г.пр.Хр.). Понеже разбрал, че римските сили са разделени, той атакувал последователно всяка една от тях , така че предопределил съдбата им – малцина успели да избягат, но двамата Сципионовци били убити. Римляните загубили почти цяла Испания. Усилията им да предотвратят инвазията към Италия през испанските земи се оказали напразни и изглеждало, че нищо не може да възпре картагенския военачалник, ако реши да нападне от тази посока. Сенатът решил да направи още един опит и да повери командването на Публий Корнилий Сципион, тогава само 27 годишен, който бил единствено едил и следователно все още никога не е притежавал почетна длъжност, чрез която да си е служил с *imperium* (военна власт). През есента на 210г. пр.Хр. той започнал своята рискована задача.

ТИТ ЛИВИЙ
AB URBE CONDITA
liber 28 (32-41)

32. Сципион, както със спазване на плащането по равно на всички - невинни и виновни, така и с разговор със спокоен тон и изражение, лесно спечели войниците. След като е свикано събрание, преди да премести лагера от Нов Картаген, се нахвърлил с много думи срещу изменничеството на двамата подновили войната князе. Той казал, че тръгва да отмъсти за това престъпление със съвсем различно настроение, от това с което неотдавна беше поправил грешката на съгражданите си. Тогава, сякаш разкъсвайки сърцето си, с мъка и сълзи, изкупил било неблагоприятието, било вината на осем хиляди души с живота на тридесет. Сега с бодър и смел дух се отправял да избие Илергетите, защото не са родени в неговата земя, нито са свързани чрез някакъв съюз; освен този, който единствен съществуваше въз основа на доверие и приятелство, а самите те го нарушиха чрез престъпление. В своята войска той освен че виждал всички граждани или съюзници на латинската слава, се развълнувал още от това, че почти нямало войник, който да не е доведен от Италия или от неговия чичо Гней Сципион, който първи от римляните идва в тази провинция, пристигнал от Италия да бъде консул, или чрез баща му, или чрез него самия. Надявал се, че всички, свикнали с името и върховната власт на Сципионовците, които той поиска да отведе със себе си в родината да празнуват заслужен триумф, ще бъдат заедно с него стремящ се към консулска длъжност, сякаш става дума за обща за всички почест.

Що се отнася за похода, който предстои, забравил бил за своите подвизи този, който би го нарекъл война. За Магон, който отплава в океана с няколко кораба отвъд края на земята за остров, обиколен от Океана, той бил по-загрижен, отколкото за Илергетите. Там за защита имало картагенски пълководец и мнозина пуни, тук имало и разбойници и водачите на разбойниците, които както имали някаква сила да ограбват земите на съседите и да горят къщите, да ограбват добитъка, така нямали никаква сила със събрани знамена и в боен ред. Щели да се сражават повече с бързина за бягство, отколкото разчитайки на оръжието. И така, той, преди да напусне провинцията, повел войската да смаже илергетите, не защото виждал, че оттам има опасност и семе на по-голяма война, а първо - за да не бъде ненаказано толкова престъпно отцепване, и второ – за да не може да се каже, че е останал някакъв враг в провинцията, покорена с такава храброст и късмет.

И така, призовал ги с помощта на боговете да го последват, не толкова към водене на война – защото няма да се сражават с равен противник – а към наказание, което трябва да се очаква от нечестиви хора.

33. След тази реч заповядва разпуснатите от събранието войници да се приготвят за път на следващия ден. Като тръгнал от лагера, за десет дни стигна до река Ебро¹. Четири дни след преминаването на реката², разположи лагера пред погледа на враговете, понеже мястото се издигаше над нея. Полето отпред беше заградено с хълмове и от двете страни. Сципион беше поискал в тази долина да подгонят добитък, по голямата част от който отмъкнат от земята на самите врагове, за да предизвика зверството на варварите. Изпрати

¹ Ебро е река в североизточна Испания, извира от планините на Кантабри, тече на югоизток и се влива в Средиземно море.

² Оттук се стига до извода, че при слуха за пристигането на Сципион Илергетите (жители на североизточна Испания) се връщат от земята на Седетаните (Седеста – област в Испания) в своята. Затова за Сципион, който тръгва от Картаген, Седетаните са на отсамния бряг на Ербо, а Илергетите – оттатък реката.

на помощ леко въоръжени войници; когато битката започна с тяхното връхлитане, заповяда Лелий³ да нападне с конницата си от скрито място. Издигащият се хълм прикри удобно засадата на конницата и битката не се забави. Испанците се втурнали към добитъка, след като го видяха отдалеч, а Сципион заповяда леко въоръжените войници да нападнат заетите с плячката испанци. Първо ги изплашиха със стрели, след това бяха хвърлени леки копия, които бяха успели повече да предизвикат, отколкото да решат битката, а после извадиха мечовете и започнаха да се сражават в ръкопашен бой. Изходът от сражението на пехотинците беше неясен, докато конниците не се появиха неочаквано.

Те, като нападнаха, не само унищожиха войниците насреща си, а дори някои от тях, обиколили подножието на хълма от задната страна, се изпречиха, за да обкръжат по-голямата им част. Имаше повече убити, отколкото обикновено има при леките битки от връхлитания.

Заради предното сражение у варварите имаше повече разпален гняв, отколкото обезкуражен дух. И така, за да не изглежда, че те са разбити, на разсъмване на следващия ден, излязоха в боен ред. Тясната (както горе беше описана) долина, не побираше цялата войска; почти две трети от пехотата и цялата конница започна сражение, а пехотата, която беше останала, разположиха на страничния хълм. Понеже сметнал, че теснината на мястото ще му бъде от полза, и понеже изглеждало, че битката на тясно ще бъде по-удобна за римския, отколкото за испанския войник, и понеже вражеската войска била завлечена на такова място, което не побираше цялото им множество, Сципион взел друго решение. Нямало да може да разположи конници около фланговете в това

³ Гай Лелий - главнокомандващ римската конница, съюзник на Сципион. Има прозвище *sapiens* „мъдреца“. Участвал е във Втората пуническа война.

толкова тясно място, а и на враговете конницата, която били довели заедно с пехотата, щяла да им бъде безполезна. Затова заповяда на Лелий да преведе конницата по възможно най-таен път през хълмовете и, доколкото е възможно, да бъде отделена конната от пехотната битка. Самият Сципион обърна цялата пехота срещу враговете, отпред постави четири кохорти, понеже не беше могъл да разпростре бойния ред по нашироко. Никак не забави битката, за да отклони чрез самото сражение гледката от преминаващите през хълмовете конници. Варварите съвсем не забелязаха, че са обкръжени, преди да чуят конната битка зад гърба си. Така имаше две отделни сражения (понеже теснините не позволяваха да се смесят поради вида на всяка от двете битки): две бойни редици и две конници се сражаваха по протежението на полето. От испанците - нито пехотинец беше от помощ на конника, нито конник на пехотинеца. Завързали лекомислено битка в полето, пехотинците гинеха; конниците били обкръжени и не издържали нито на римската пехота пред себе си – защото испанската била разбита – нито на конниците, които нападали в гръб. Самите те, след като дълго се защитаваха с наредените си в кръг коне, бяха избити до един. Никой не остана жив от пехотинците и конниците, които се сражаваха в долината. Третата част, която беше останала на хълма повече за безопасното зрелище, отколкото за предприемане на участие в битката, имаше място и време за бягство. Между тях избягаха самите владетели князе, измъкнали се през шумотевицата, преди целият боен ред да бъде обграден.

34. Освен останалата плячка, на същия ден е превзет лагерът на испанците с почти три хиляди души. В тази битка загинаха около две хиляди римляни и съюзници; ранени бяха повече от три хиляди. Ако бяха в по-обширно поле, щеше да бъде по-лесно за сражение и предприемане на бягство и победата щеше да бъде по-малко

кървава. След като Индибил отхвърлил плановете за война и решил, че в безнадеждните обстоятелства няма нищо по-сигурно от познатата добросъвестност и снизходителност на Сципион, изпрати при него брат си Мандоний. Той, хвърлил се в краката му, обвинява съдбовното безумие на времето, сякаш заради някаква заразна болест са постъпили безразсъдно не само илергетите и лацетаните, но и римският лагер. Положението и на него, и на брат му, и на останалото население било такова, - или, ако той така реши, да върнат живота си (спиритум) на Публий Сципион, от когото са го получили (вж. Бел. 103), или да посветят живота си на него, от когото два пъти с спасени. Преди това имали увереност в своето положение, докато още не били изпитали неговата снизходителност; сега, напротив, нямали никаква надежда в своето положение, а цялата била възложена на състраданието на победителя. Римляните имаха древен обичай: срещу народ, с който не са свързани нито чрез съюз, нито чрез приятелство, основано на справедливи закони, да не се употребява сила – сякаш е покорен – преди да е предал всичко божествено и човешко, преди да са приети заложници, отнето оръжието и сложени гарнизони в градовете. Сципион, нахвърлил се с много думи срещу присъстващия Мандоний и отсъстващия Индибил, казва, че те наистина са се погубили заслужено заради злодеянието си, но ще живеят по негово и на римския народ благоволение. Впрочем, казва друго, че той няма намерение да отнема оръжията от тях (нито да изисква заложници) – тъй като това са залози за страхуващите се от бунт. Казва, че той щял да остави свободно оръжието, отвързани духовете – нямало да беснее срещу невинните заложници, а срещу самите виновници за отцепването, нямало да наказва невъоръжения, а въоръжения враг. Обещал на тези, които са изпитали и добрата, и лошата съдба, да предпочетат

дали да имат срещу себе си благосклонни, или разгневени римляни. Така Мандоний бил пуснат, като само били поискани пари, от които да може да се изплати заплатата на войниците. След като Марций е изпратен в далечна Испания и Силан е върнат в Таракон, самият Сципион, като се забавил няколко дни, докато илергетите изплатили поисканите пари, с леко въоръжените войници последвал вече приближаващия океана Марций.

35. По едни или други причини преговорите с Масиниса, започнати по-рано, бяха отложени, понеже нумидиецът искаше да се срещне със самия Сципион и да потвърди обещанието с неговата дясна ръка. Тогава това беше причината на Сципион за толкова дълго и отдалечено пътуване. Когато Масиниса беше при Гадес* , след като беше осведомен от Марций, че Сципион наближава, се оправдал, че конете, блокирани на острова, се погубвали, че имало липса на всякакви провизии и самите коне не ядвали достатъчно, а и за другите не достигало, и затова конниците отслабвали от безделие; принуди Магон да му позволи да се прехвърли на материка, за да опустошава близките до Испания земи. След като преминал, изпрати напред трима първенци от нумидийците да определят време и място за преговаряне. Заповядва двама от тях да бъдат задържани за зложници от Сципион: след като трети беше изпратен обратно, за да доведе Масиниса, където беше заповядано, дойдоха на преговорите заедно с малко хора. Още преди нумидиецът беше обхванат от мълвата за забележителността на делата на този мъж и си беше представил в душата си вида му също толкова значителен и великолепен. Впрочем, обхвана го още по-голямо уважение към присъстващия - освен че по природа Сципион имаше голямо величие, го украсяваха останените да растат коси, а видът на тялото му не бил спретнат и изящен, а наистина мъжки и войнствен. Беше в разцвета на силите си, понеже

след болестта ставаше по-силен и красив като свежо цвете на младостта.

На същата тази среща нумидиецът, почти поразен, благодари за върнатия му обратно племенник. Твърди, че оттогава е търсил и че няма да пропусне предоставения му най-сетне от безсмъртните богове удобен случай; че желае да служи усърдно на него и на римския народ така старателно, както нито един чужденец не е подкрепял римското дело. Въпреки че той още преди искаше това, по-малко можел да го направи в Испания – чужда и непозната земя ; но в тази земя, в която беше роден и отгледан в очакване за властта на баща си, лесно щял да го стори. Ако римляните биха пратили същия този Сципион като военачалник в Африка, надявал се, че времето на Картаген ще бъде твърде кратко. Сципион го видя и изслуша зарадван, понеже знаеше, че Масиниса беше главният подбудител на делата в цялата конница на врага и самият младеж дава пример за смелостта си. След като си дадоха обещание, Сципион се отправи обратно към Таракон. Масиниса, като опустоши съседните земи с позволението на римляните – за да не изглежда, че е преминал на континента без причина, се върна в Гадес.

36. След като Магон се отчаял за делата в Испания, в надежда за които бяха поддържали неговия дух – първо бунтът на войниците, после отцепването на Индибил, докато се готвел да премине в Африка, от Картаген било известно, че сенатът заповядва да прекара в Италия целия флот, който има в Гадес; след като събере там колкото може повече младежи гали и лигурийци, да се присъедини към Ханибал и да не позволява да угасне войната, започната с много силен устрем и с по-голям късмет. За това дело на Магон бяха донесени пари от Картаген; и колкото самият той успя, взе от жителите на Гадес, не само от държавната хазна, но дори от ограбените храмове, а и всички частни лица бяха принудени да внасят злато и сребро в държавните приходи. Когато плаваше край брега на Испания, войниците бяха стоварени

недалеч от Нови Картаген и опустошават близките поля. Оттук приближи флота към града. Там, след като през деня задържа на корабите войниците, а през нощта ги стовари на брега и ги поведе към тази част на крепостната стена, където Картаген бил превзет от римляните; сметнал, че градът не е защитен от достатъчно здраво укрепление, а и решил, че някои от гражданите ще започнат да действат с надежда за преврат. Впрочем тревожните вестители от полята бяха известили за опустошението, бягството на жителите и пристигането на враговете, а и флотът беше забелязан през деня, и беше ясно, че не без причина е избрана позицията пред града; и така, подредени и въоръжени, хората стояха зад портата, обърната към морето и лагуната. Когато разпръснатите врагове – смесена тълпа от войници и моряци – се приближиха до стените повече с шум, отколкото със сила, портата внезапно се отвори и римляните изскочиха с вик. Още при първото нападение и хвърляне на копия враговете били обърнати в бягство и били преследвани чак до крайбрежието, като мнозина от тях били убити; и ако корабите на брега не бяха приели треперещите бегълци, нямаше никой да оцелее от бягството и битката. Междувременно в самите кораби също цари безпокойство, изтеглят стълбите, да не би враговете да нахлуят със своите хора; режат въжетата и т. Гадес), оттам изпрати пратеници и попита защо портите са затворени пред него – съюзник и приятел; жителите на Гадес се оправдаха със събирането на котвите, за да не се забавят с вдигането им. Мнозина загинаха ужасно, плувайки около корабите, понеже заради тъмнината не им беше ясно към какво да се стремят и какво да избягват. На следващия ден, след като флотът избяга обратно към океана оттам, откъдето беше дошъл, между стената на града и морския бряг бяха намерени убити към осемстотин души и около две хиляди оръжия.

37. След като се върна отново в Гадес, не го пуснаха; като отведе флота си в Кимбии (това място се намира недалеч от това на

множество, раздразнено от грабежите, които извършили слезлите на брега войници; Магон подмами уж на преговори суфетите на Гадес (това е най-висшето длъжностно лице в Картаген), както и квестора, и заповядал да ги бичуват жестоко и да ги разпънат на кръст. Оттам с корабите се отправи към остров Питиуса на сто мили от континента – тогава го населяваха пунийци. И така, флотът бе посрещнат благосклонно и не само го снабдиха с провизии, но и попълниха войската му с хора и оръжие. Ободрен, пуниецът отплава към Балеарските острови – те са на 50 мили оттам.

Има два Балеарски острова, единият от тях е по-голям и по-богат на оръжия и население, има и пристанище, където имаше намерение спокойно да презимува – вече беше късна есен. Но флотът беше нападнат така враждебно, като че ли на острова живееха римляни. И днес прашката е основно оръжие на тамошните жители, а тогава е била единствено, и никой друг народ не превъзхожда балеарците в това изкуство. И тъй, такава гъста градушка от камъни се посипа над приближаващия сушата флот, че корабите не посмяха да навлязат в пристанището и се върнаха в открито море. Затова отплаваха към по-малкия балеарски остров, с плодородна земя, но по-беден откъм мъже и оръжия. И така, като слязоха от корабите, разполагат лагер на укрепено място над пристанището; и като завладяха без бой града и земите, взеха оттам две хиляди човека помощна войска и ги изпратиха в Картаген, изтеглиха корабите да презимуват на сушата. След оттеглянето на Магон от брега на океана жителите на Гадес се предават на римляните.

38. Тези неща се случиха в Испания под ръководството и върховната власт на Публий Сципион. След като провинцията е поверена на пропреторите Луций Лентул и Луций Манлий Ацидин, той се връща в Рим с десет кораба. След като сенатът е свикан

извън града в храма на Белона, той разисква какви събития са станали в Испания, колко пъти се е сражавал, колко града е превзел от враговете със сила и колко народи е подчинил на властта на римския народ; че е тръгнал към Испания срещу четирима пълководци и четири победни войски, но и че не е оставил жив картагенец по тази земя. Заради тези извършени дела има повече очаквана, отколкото упорито търсена надежда за триумф, понеже беше ясно, че до този ден няма никой, който да е водил война и да празнува триумф без да има магистратска длъжност. След като сенатът е разпуснат, Сципион влезе в града и донесе в хазната пред всички 14 342 фунта сребро и голямо количество сребърни монети. След това Луций Ветурий Филон проведе избори за консули и всички центурии с голямо одобрение избраха за консул Публий Корнелий Сципион; Публий Лициний Крас, понтифекс максимус, е добавен като негов колега. Описано е събранието – многолюдно и посещавано и по-голямо от което и да е друго събрание по време на тази война. Отвсякъде се бяха събрали хора не само за да гласуват, но и за да видят Публий Сципион. Стичаха се в голямо количество и в дома му, и на Капитолия, докато той принася в жертва сто бика, обещани на Юпитер в Испания. Предвещавали в душите си, че така както Гай Лутаций завършил предишната Пуническа война, така Публий Корнелий ще завърши сегашната, и че така както прогонил всички картагенци от Испания, така и има намерение да ги изгони и от Италия. Също така нему определяха провинция Африка, и щяла да бъде завършена войната в Италия. Тогава за претори били избрани двама плебейски едила ⁴ - Спурий Лукреций и Гней Октавий, и двама от частните лица – Гней Сервилий Цепий и Луций Емилий Пап.

⁴ Имало двама aediles plebes и двама aediles curules, които се грижели за благоустройството на града и надзиравали зрелищата и пазарищата

Щом като Публий Корнелий Сципион и Публий Лициний Крас по време на 14-тата година от Пуническата война встъпиха в консулска длъжност, са назначени провинции за консулите: Сицилия на Сципион – извън жребия: колегата му отстъпи, тъй като грижата за свещенодействията в качеството му на на понтифекс максимум го задържаше в Италия, за Крас – Бруттиум. После преторските провинции са теглени по жребий. Гней Сервилий получава градската, Аримин – така наричат Галия – Спурий Лукреций, Сицилия – Луций Емилий, Гней Октавий – Сардиния.

Сенатът заседава на хълма Капитолий. Тук по съвет на Публий Сципион сенатът взема решение да организира игрите, които Сципион обещал в Испания посред войнишкия бунт, от парите, които самият той отнесъл в хазната.

39. След това въведе в сената пратениците на Сагунт. Най-възрастният от тях казал: „Макар че, сенатори, няма по-лошо от това, което понесохме, за да запазим докрай верността си към вас, все пак имаше ваши и на пълководците ви заслуги спрямо нас, така че не се измъчваме от нещастieto си. Предприехте войната заради нас, вече 14-та година от започването я водите толкова упорито, че често и самите вие стигахте до върховна опасност, и докарвахте картагенския народ до такова положение. Когато водихте толкова жестока война в Италия и имахте за враг Ханибал, изпратихте вашия консул с войска в Испания като че ли да събере останките от нашето корабокрушение. Публий и Гней Корнелий от деня, в който дойдоха в провинцията, не оставиха никакво време, в което да не вършат благоприятни дела за всички нас и неблагоприятни за нашите врагове. На първо място от всичко – възстановиха града за нас; след като пратиха през цяла Испания хора, които да съберат нашите продадени граждани, ги върнаха отново към свободата от

робството. Когато вече бе близо да имаме желаната съдба от най-злосчастната, Публий и Гней Корнелий, вашите пълководци, загинаха – това бе по-мъчително едва ли не за нас, отколкото за вас.

Тогава наистина изглеждаше, че ние, в този момент върнали се от отдалечените места в старото си местоживееене, загиваме повторно и виждаме нов залез на родината - за нашата гибел не бе нужно нито да се използва било картагенски водач, било войска – ние можехме да загинем от нашите най-стари врагове турдулите, които бяха причина за предишната разруха на нашия град – когато изненадващо и неочаквано ни пратихте Публий Сципион, когото изглежда, ние, най-щастливи от всички сагунтинци, виждаме избран за консул; ние ще разкажем на нашите съграждани, че сме видели нашата надежда, сила, спасение; този, който завладя много градове на вашите врагове в Испания и навсякъде от пленниците отделяше сагунтинците и ги изпращаше в родината; накрая така сломи с война Турдетания (дотогава враждебна към нас, че Сагунт нямаше да може да оцелее, ако онова племе бе невредимо), че не само ние, а и – нека да няма завист – нашите потомци няма да се страхуват от нея. Виждаме разрушен града на тези, в угода на които Ханибал беше разрушил Сагунт; вземаме данък от тяхната земя, което ни е по-приятно не заради дохода, а заради отмъщението.

Поради тези неща, за по-големи от които нито можехме да се надяваме, нито да искаме от безсмъртните богове, сенатът и народът на Сагунт изпратиха десет легати при вас, за да изкажат своята благодарност ; също така да ви поздравим, че така водихте войната в Испания и Италия през тези години, че държите Испания, покорена с оръжие, не до водите на Ибър, а чак докъдето Океанът ограничава края на света; и не оставихте в Италия нищо на

пуниеца, освен пространството на лагера му, заобиколено с вал. Заповядаха ни не само да благодарим за това на Юпитер Оптимус Максимус, защитника на Капитолийската крепост, но също, ако вие ни позволите, да занесем на Капитолия дар – златна корона заради победата. Молим да разрешите това, ако на вас ви е угодно, та чрез вашия авторитет да направите установени и дълготрайни тези блага, които вашите пълководци ни дадоха.”

Сенатът отговори на легатите на Сагунт, че и разрушаването, и възстановяването на Сагунт ще бъде пример за всички народи за съюзническа вяност и от двете страни; че римските пълководци правилно и в съответствие с волята на сената направиха така, че да възстановят Сагунт и да освободят от робство гражданите на Сагунт. Също благосклонно направиха и други дела за тях, тези неща сенатът поиска да се случат така; позволяват им да занесат дар на Капитолия. Заповядано беше да бъде предоставено на легатите място, храна, квартира и на всеки поотделно да се даде дар не по-малко от десет хиляди аса. После в сената бяха въведени и изслушани други пратеничества; понеже жителите на Сагунт поискаха да отидат да видят Италия, доколкото е безопасно, им бяха дадени водачи и бяха изпратени писма до градовете, за да приемат любезно испанците. Едва тогава до сената е отнесен въпросът за държавата, за набора на войската, за разпределянето на провинциите.

40. Когато хората разнасят мълва, че Африка извън жребия е дадена на Публий Сципион като нова провинция, самият той, недоволен вече от незначителна слава, казал, че той е провъзгласен за консул не само за воденето на войната, но и за завършването ѝ, и че това не можеше да се случи по друг начин, освен ако той не беше пренесъл войската в Африка, и имал намерение да се обърне открито към народа, ако сенатът му се възпротиви; това решение не

се хареса на първенците сред сенаторите, други от страх или от търсене благоразположението на народа тихо мърмореха. Помолен за мнение, Квинт Фабий Максим казал: „Знам, сенатори, че на мнозина от вас изглежда, че се разисква работа, вече решена в днешния ден, и напразно ще държи реч този, който вече е изказал мнението си за провинция Африка, като че ли ще говори за неизвършено решение. Аз обаче на първо място не зная по какъв начин провинция Африка е сигурна за консула, смел и решителен мъж, като нито сенатът е гласувал да бъде провинция през тази година, нито народът е заповядал. После, ако и да е, мисля, че греши консултът, който сякаш с насмешка се отнася до сената за отминало решение, а не сенаторът, който на свой ред изказва мнение за това, което се обсъжда. И аз съм сигурен, че срещу мен, който не съм съгласен с това бързо преминаване в Африка, ще има мнение, основано на две неща: първо, на вродената в характера ми бавност, която младите хора действително наричат страх и леност, докато не се разкаят, понеже дотук съветите на другите винаги на пръв поглед са изглеждали по-привлекателни, обаче моите са се оказвали на практика по-добри; второ, на недоброжелателството и завистта към нарастващата от ден на ден слава на тъй храбрия консул. Ако от това подозрение не ме избавя нито изживеният от мен живот, нито нравите ми, нито диктатурата и петте консулата, нито славата, придобита на война и у дома в такава степен, че изпитвам към нея по-скоро досада, отколкото стремеж, нека ме освободи възрастта ми. Какво съперничество мога да имам аз с човек, който е по-млад дори от сина ми? По времето на моята диктатура, когато бях в разцвета на силите си и се намирах във вихъра на велики събития, никой нито в сената, нито пред народа ме е чул да възразявам против това нападащият ме началник на конницата да бъде изравнен по власт с мене - нещо нечувано преди

това; предпочетох да постигна своето с дела, а не с думи, така че той, поставен наравно с мен по преценката на други, скоро сам призна моето превъзходство; аз ли, който съм минал през всички държавни длъжности, да си съпернича и да се боря с младеж в разцвета на силите си? Сигурно за да ми бъде поверена провинция Африка на мен - уморен вече не само от делата си, а и от живота – ако бъде отказана на него? С тази слава, която е родена, трябва да живея и да умира. Аз не позволих на Ханибал да победи, за да може да бъде победен от вас, чийто сили сега са в разцвет. Ясно ми е, че вече не само понесох случващите се неща в живота, ако тук тя беше отказана , Африка се определя като провинция. Аз съм с тази слава, която е част и от живеенето и от смъртта. Аз възпрепятствах Ханибал да победи, на тези от вас, на които идват сили дори могат да бъдат победени._

Гай Лелий – участва във Втората пуническа война като съюзник на Сципион; герой у Цицерон в „За приятелството” и „За държавата”

Гней Октавий – претор през 205г. пр. Хр

Гней Помпей – римски държавник и пълководец (108 – 48г. пр. Хр.)

Гней Сервилий Цепион – консул през 203 г. пр. Хр

Квинт Фабий Максим - пълководец и държавник. Известен е с прозвището си "Кунктатор", т. е. "изчакващият"). Избиран е пет пъти за консул и два пъти за диктатор. По време на петото му избиране за консул - през 209 пр.н.е връща Тарент, които предишните 4 години е под властта на Ханибал.

Луций Ветурий Филон - римски консул през 206 г. пр. Хр

Луций Емилий Пап – бил е консул през 225г.пр.Хр; пълководец, главнокомандващ римската войска при победата им над Галите в битката при Теламон – 225г.пр. Хр.

Луций Корнелий Лентул – от 206 до 201г. пр. Хр. има проконсулска длъжност в Испания за Сципион Африкански; консул е в Северна Италия през 199г. пр. Хр. и проконсул през 198г. пр. Хр.

Луций Манлий Ацидин – квестор през 168г. пр. Хр.

Магон – брат на Ханибал; участва във войните в Италия и Испания

Марк Марций– претор през 204г. пр. Хр

Масиниса – син на нумидийския владетел Гула;едва 18 – годишен започнал дългата си кариера – воюва в Испания срещу римляните от 212г.пр. Хр. до 206г. пр. Хр., когато става съюзник на Сципион. След напускането му на Испания за кратко владетел става Сифакс, след което той самия става владетел.

Публий Корнелий Сципион – консул през 218г. пр. Хр.; побеждава Ханибал и получава прозвището Стари Африкански, осиновява Сципион Африкански Млади

Публий Лициний Крас - консул през 131 пр.н.е.

Index locorum

Армиум – град от първостепенна важност от III-тото хилядолетие пр. Хр. в, известни са много военни кампании срещу града; предполага се, че е разположен в Североизточна Сирия

Бруциум – областта на Брутите, Южна Италия

Балеарски острови - са архипелаг в западната част на Средиземно море, принадлежащи на Испания

Гадес – финикийска колония в Испания, сега гр. Кадикс

Отвъдна Галия – провинция Галия се дели на Gallia cisalpina (ceterior) – сегашна Северна Италия и на Gallia Transalpina (ulterior) – средна и южна Италия, която също е била разделена.

Сагунт – град в източна Испания

Сардиния - остров на запад от Италия

Сицилия - остров на юг от Италия; първата римска провинция от 241 г. пр. Хр.

Таракон – град в Североизточна Испания

ПРИЛОЖЕНИЯ :

КАРТА НА ЕВРОПА И АФРИКА – III-II в. пр. Хр.

CAROLI SIGONII CHRONOLOGIA

In Titi Livii historias ab urbe condita
хронологичен преглед на царете и консулите, споменати в „От
основаването на града”

Reges.

Romulus regnat annos XXXVIII.
Interreges regnant annum I.
Numa Pompilius. annos XLIII.
Tullus Hostilius, annos XXXII.
Ancus Marcius, annos XXIV.
L. Tarquinius Priscus. annos XXXVIII.
Ser. Tullius, annos XLIV.
L. Tarquinius Superbus, annos XXV.

Consvles.

245. L. Iunius Brutus	L. Tarquinius Collatinus
Sp. Lucretius Tricipitinus	P. Valerius Poplicola
M. Horatius Pulvillus	
246. P. Valerius II	T. Lucretius
247. P. Lucretius	P. Valerius Poplicola III
248.	T. Herminius
249. M. Valerius	P. Postumius
250. p. Valerius IV	T. Lucretius

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА :

Богданов Б.,Николова А.Антична литература.Енциклопедичен справочник.София, 1988.

Вачкова В., Радев О. Нова история на стария свят. София, 2007

Войнов М., Милев Ал. Латинско-български речник. София, 1999

Дворецкий И.Х. Латинско-русский словарь. Москва, 1976.

Тит Ливий . Достопаветни герои и деяния. Съст. Л. Йорданова, София, 1989.

Тронски И.М. История на античната литература. София, 1981.

R. F. BRIGHTON, PH. D. History of Rome, amply illustrated with maps, plans, and engravings, New York CLARK, 1883

G. A. Ruperti, T. Livii Patavini Historiarum libri qui supersunt; cum supplementis notes et interpretatione, volumen quantum, Londoni, 1828

Guolphgangi Hofmani, Patavini principis, libri omnes superstites, cvivs accedunt notae criticae et politicae, anno MDCXXVIII

32] Scipio cum fide soluendi pariter omnibus noxiis innoxiiisque stipendii tum uoltu ac sermone in omnes placato facile reconciliatis militum animis, priusquam castra ab Carthagine moueret contione aduocata multis uerbis in perfidiam rebellantium regulorum inuectus, nequaquam eodem animo se ire professus est ad uindicandum id scelus quo ciuilem errorem nuper sanauerit. tum se haud secus quam uiscera secantem sua cum gemitu et lacrimis triginta hominum capitibus expiasse octo milium seu imprudentiam seu noxam: nunc laeto et erecto animo ad caedem Ilergetum ire. non enim eos neque natos in eadem terra nec ulla secum societate iunctos esse; eam quae sola fuerit fidei atque amicitiae ipsos per scelus rupisse. in exercitu suo se, praeterquam quod omnes ciues aut socios Latinique nominis uideat, etiam eo moueri quod nemo fere sit miles qui non aut a patruo suo Cn. Scipione, qui primus Romani nominis in eam prouinciam uenerit, aut a patre consule aut a se sit ex Italia aduectus. Scipionum nomini auspiciisque omnes adsuetos, quos secum in patriam ad meritum triumphum deducere uelit, quos consulatum petenti uelut si omnium communis agatur honos adfuturos speret.

Quod ad expeditionem attineat quae instet, immemorem esse rerum suarum gestarum qui id bellum ducat. Magonis hercule sibi qui extra orbem terrarum in circumfusam Oceano insulam cum paucis perfugerit nauibus maiorem curam esse quam Ilergetum; quippe illic et ducem Carthaginensem et quantumcumque Punicum praesidium esse, hic latrones latronumque duces, quibus ut ad populandos finitimorum agros tectaque urenda et rapienda pecora aliqua uis sit, ita in acie ac signis conlatis nullam esse; magis uelocitate ad fugam quam armis fretos pugnatuos esse. itaque non quod ullum inde periculum aut semen maioris belli uideat, ideo se priusquam prouincia decedat opprimendos Ilergetes duxisse, sed primum ne impunita tam scelerata defectio esset, deinde ne quis in prouincia simul uirtute tanta et felicitate perdomita relictus hostis dici posset. proinde dis bene iuuantibus sequerentur, non tam ad bellum gerendum—neque enim cum pari hoste certamen esse—quam ad expetendas ab hominibus scelestis poenas.

[33] Ab hac oratione dimissos ad iter se comparare in diem posterum iubet profectusque decimis castris peruenit ad Hiberum flumen. inde superato amni die quarto in conspectu hostium posuit castra. campus ante montibus circa saeptus erat. in eam uallem Scipio cum pecora rapta pleraque ex ipsorum hostium agris propelli ad inritandam feritatem barbarorum iussisset, uelites subsidio misit, a quibus ubi per procursationem commissa pugna esset Laelium cum equitatu impetum ex occulto facere iubet. mons opportune prominens equitum insidias texit nec ulla mora pugnae facta est. Hispani in conspecta procul pecora, uelites in Hispanos praeda occupatos incurrere. primo missilibus territauere; deinde missis leuibus telis, quae inritare magis quam decernere pugnam poterant, gladios nudant et conlato pede res coepta geri est; ancepsque pedestre certamen erat ni equites superuenissent. neque ex

aduerso tantum inlati obuios obtriuere, sed circumuecti etiam quidam per infima cliui ab tergo se ut plerosque intercluderent obiecerunt, maiorque caedes fuit quam quantam edere leuia per excursions proelia solent.

Ira magis accensa aduerso proelio barbaris est quam imminuti animi. itaque ne perculsi uiderentur prima luce postero die in aciem processere. non capiebat omnes copias angusta, sicut ante dictum est, ualles; duae ferme peditum partes omnis equitatus in aciem descendit: quod reliquum peditum erat obliquo constituerunt colle. Scipio pro se esse loci angustias ratus et quod in arto pugna Romano aptior quam Hispano militi futura uidebatur et quod in eum locum detracta hostium acies esset qui non omnem multitudinem eorum caperet, nouo etiam consilio adiecit animum; equitem nec se posse circumdare cornibus in tam angusto spatio, et hosti, quem cum pedite deduxisset inutilem fore. itaque imperat Laelio ut per colles quam occultissimo itinere circumducat equites segregetque quantum possit equestrem a pedestri pugnam: ipse omnia signa peditum in hostes uertit; quattuor cohortes in fronte statuit quia latius pandere aciem non poterat. moram pugnandi nullam fecit ut ipso certamine auerteret ab conspectu transeuntium per colles equitum; neque ante circumductos sensere quam tumultum equestris pugnae ab tergo accepere. ita duo diuersa proelia erant; duae peditum acies, duo equitatus per longitudinem campi, quia misceri ex genere utroque proelium angustiae non patiebantur, pugnabant. Hispanorum cum neque pedes equiti neque eques pediti auxilio esset, pedes fiducia equitis temere commissus campo caederetur, eques circumuentus nec peditem a fronte—iam enim stratae pedestres copiae erant—nec ab tergo equitem sustineret, et ipsi cum diu in orbem sese stantibus equis defendissent ad unum omnes caesi sunt, nec quisquam peditum equitumue superfuit qui in ualle pugnauerunt. tertia pars, quae in colle ad spectaculum magis tutum quam ad partem pugnae capessendam steterat, et locum et tempus ad fugiendum habuit. inter eos et reguli ipsi fugerunt priusquam tota circumueniretur acies inter tumultum elapsi.

34] Castra eodem die Hispanorum, praeter ceteram praedam, cum tribus ferme milibus hominum capiuntur. Romani sociique ad mille et ducenti in eo proelio ceciderunt; uulnerata amplius tria milia hominum. minus cruenta uictoria fuisset si patientiore campo et ad fugam capessendam facili foret pugnatum.

Indibilis abiectis belli consiliis nihil tutius in adflictis rebus experta fide et clementia Scipionis ratus, Mandonium fratrem ad eum mittit; qui aduolutus genibus fatalem rabiem temporis eius accusat cum uelut contagione quadam pestifera non Ilergetes modo et Lacetani sed castra quoque Romana insanierint. suam quidem et fratris et reliquorum popularium eam condicionem esse ut aut, si ita uideatur, reddant spiritum P. Scipioni ab eodem illo acceptum, aut seruati bis uni debitam uitam pro eo in perpetuum deuoueant. antea in causa sua fiduciam sibi fuisse nondum experta clementia

eius: nunc contra nullam in causa, omnem in misericordia uictoris spem positam habere. mos uetustus erat Romanis, cum quo nec foedere nec aequis legibus iungeretur amicitia, non prius imperio in eum tamquam pacatum uti quam omnia diuina humanaque deditisset, obsides accepti, arma adempta, praesidia urbibus imposita forent. Scipio multis inuectus in praesentem Mandonium absentemque Indibilem uerbis, illos quidem merito perisse ipsorum maleficio ait, uicturos suo atque populi Romani beneficio. ceterum se neque arma iis adempturum <neque obsides imperaturum>—quippe ea pignera timentium rebellionem esse: se libera arma relinquere, solutos animos—neque [se] in obsides innoxios sed in ipsos, si defecerint, saeuiturum, nec ab inermi sed ab armato hoste poenas expetiturum. utramque fortunam expertis permittere sese utrum propitios an iratos habere Romanos mallent. ita dimissus Mandonius pecunia tantummodo imperata ex qua stipendium militi praestari posset. ipse Marcio in ulteriorem Hispaniam praemisso, Silano Tarraconem remisso paucos moratus dies dum imperatam pecuniam Ilergetes pernumerarent, cum expeditis Marcium iam adpropinquantem Oceano adsequitur.

[35] Incohata res iam ante de Masinissa aliis atque aliis de causis dilata erat, quod Numida cum ipso utique congredi Scipione uolebat atque eius dextra fidem sancire; ea tum itineris tam longi ac tam deuui causa Scipioni fuit. Masinissa cum Gadibus esset, certior aduentare eum a Marcio factus, causando corrumpi equos inclusos in insula penuriamque omnium rerum et facere ceteris et ipsos sentire, ad hoc equitem marcescere desidia, <Magonem> perpulit ut se traicere in continentem ad depopulandos proximos Hispaniae agros pateretur. transgressus tres principes Numidarum praemittit ad tempus locumque conloquio statuendum. duos pro obsidibus retineri ab Scipione iubet: remisso tertio qui quo iussus erat adduceret Masinissam, cum paucis in conloquium uenerunt. ceperat iam ante Numidam ex fama rerum gestarum admiratio uiri, substitueratque animo speciem quoque corporis amplam ac magnificam; ceterum maior praesentis ueneratio cepit, et praeterquam quod suapte natura multa maiestas inerat, adornabat promissa caesaries habitusque corporis non cultus munditiis sed uirilis uere ac militaris, et aetas erat in medio uirium robore, quod plenius nitidiusque ex morbo uelut renouatus flos iuuentae faciebat.

Prope attonitus ipso congressu Numida gratias de fratris filio remisso agit. ex eo tempore adfirmat eam se quaesisse occasionem quam tandem oblatam deum immortalium beneficio non omiserit. cupere se illi populoque Romano operam nauare ita ut nemo unus externus magis enixe adiuuerit rem Romanam. id se, etiamsi iam pridem uellet, minus praestare in Hispania terra aliena atque ignota potuisse; in qua autem genitus educatusque in spem paterni regni esset, facile praestaturum. si quidem eundem Scipionem ducem

in Africam Romani mittant, satis sperare perbreuis aevi Carthaginem esse. laetus eum Scipio uidit audiuitque cum caput rerum in omni hostium equitatu Masinissam fuisse sciret, et ipse iuuenis specimen animi prae se ferret. fide data acceptaque profectus retro Tarraconem est. Masinissa permissu Romanorum ne sine causa traiecisse in continentem uideretur populatus proximos agros, Gades rediit.

[36] Magoni desperatis in Hispania rebus, in quarum spem seditio primum militaris, deinde defectio Indibilis animos eius sustulerant, paranti traicere in Africam nuntiatum ab Carthagine est iubere senatum ut classem quam Gadibus haberet in Italiam traiceret; conducta ibi Gallorum ac Ligurum quanta maxima posset iuuentute coniungeret se Hannibali neu senescere bellum maximo impetu maiore fortuna coeptum sineret. ad eam rem et a Carthagine pecunia Magoni aduecta est, et ipse quantam potuit a Gaditanis exegit, non aerario modo eorum sed etiam templis spoliatis et priuatim omnibus coactis aurum argentumque in publicum conferre.

Cum praeterueheretur Hispaniae oram, haud procul Carthagine Noua expositis in terram militibus proximos depopulatur agros; inde ad urbem classem adpulit. ibi cum interdiu milites in nauibus tenuisset, nocte in litus expositos ad partem eam muri qua capta Carthago ab Romanis fuerat ducit, nec praesidio satis ualido urbem teneri ratus et aliquos oppidanorum ad spem nouandi res aliquid moturos. ceterum nuntii ex agris trepidi simul populationem agrestiumque fugam et hostium aduentum attulerant, et uisa interdiu classis erat, nec sine causa electam ante urbem stationem apparebat; itaque instructi armatique intra portam ad stagnum ac mare uersam continebantur. ubi effusi hostes, mixta inter milites naualis turba, ad muros tumultu maiore quam ui subierunt, patefacta repente porta Romani cum clamore erumpunt, turbatosque hostes et ad primum incursum coniectumque telorum auersos usque ad litus cum multa caede persequuntur; nec nisi naues litori adpulsae trepidos accepissent superfuisset fugae aut pugnae quisquam. in ipsis quoque trepidatum nauibus est dum ne hostes cum suis simul inrumperent trahunt scalas, orasque et ancoras ne in moliendo mora esset praecidunt; multique adnantes nauibus, incerto prae tenebris quid aut peterent aut uitarent, foede interierunt. postero die cum classis inde retro ad Oceanum unde uenerat fugisset, ad octingenti homines caesi inter murum litusque et ad duo milia armorum inuenta.

[37] Mago cum Gades repetisset, exclusus inde ad Cimbios—haud procul a Gadibus is locus abest—classe adpulsa, mittendis legatis querendoque quod portae sibi socio atque amico clausae forent, purgantibus iis multitudinis concursu factum infestae ob direpta quaedam ab conscendentibus naues militibus, ad conloquium sufetes eorum, qui summus Poenis est magistratus, cum quaestore elicit, laceratosque uerberibus cruci adfigi iussit. inde nauibus

ad Pityusam insulam centum milia ferme a continenti—Poeni tum eam incolebant—traiecit. itaque classis bona cum pace accepta est, nec commeatus modo benigne praebiti sed in supplementum classis iuuentus armaque data; quorum fiducia Poenus in Baliares insulas—quinquaginta inde milia absunt—tramisit.

Duae sunt Baliares insulae, maior altera atque opulentior armis uirisque; et portum habet, ubi commode hibernaturum se—et iam extremum autumnus erat—censebat. ceterum haud secus quam si Romani eam insulam incoherent hostiliter classi occursum est. fundis ut nunc plurimum, ita tum solo eo telo utebantur, nec quisquam alterius gentis unus tantum ea arte quantum inter omnes alios Baliares excellunt. itaque tanta uis lapidum creberrimae grandinis modo in propinquantem iam terrae classem effusa est ut intrare portum non ausi auerterent in altum naues. in minorem inde Baliarium insulam traiecerunt, fertilem agro, uiris armis haud aequae ualidam. itaque egressi nauibus super portum loco munito castra locant; ac sine certamine urbe agroque potiti, duobus milibus auxiliarium inde conscriptis missisque Carthaginem, ad hibernandum naues subduxerunt. post Magonis ab Oceani ora discessum Gaditani Romanis deduntur.

[38] Haec in Hispania P. Scipionis ductu auspicioque gesta. ipse L. Lentulo et L. Manlio Acidino propriae prouinciae tradita decem nauibus Romam rediit, et senatu extra urbem dato in aede Bellonae quas res in Hispania gessisset disseruit, quotiens signis conlatis dimicasset, quot oppida ex hostibus ui cepisset, quas gentes in dicionem populi Romani rede-gisset; aduersus quattuor se imperatores, quattuor uictores exercitus in Hispaniam isse; neminem Carthaginensem in iis terris reliquisse. ob has res gestas magis temptata est triumphis spes quam petita pertinaciter, quia neminem ad eam diem triumphasse qui sine magistratu res gessisset constabat. senatu misso urbem est ingressus, argentique prae se in aerarium tulit quattuordecim milia pondo trecenta quadraginta duo et signati argenti magnum numerum. comitia inde creandis consulibus habuit L. Ueturius Philo, centuriaeque omnes ingenti fauore P. Cornelium Scipionem consulem dixerunt; collega additur ei P. Licinius Crassus pontifex maximus. ceterum comitia maiore quam ulla per id bellum celebrata frequentia proditum memoriae est. conuenerant undique non suffragandi modo sed etiam spectandi causa P. Scipionis, concurrebantque et domum frequentes et in Capitolium ad immolantem eum cum centum bubus uotis in Hispania Ioui sacrificaret; spondebantque animis, sicut C. Lutatius superius bellum Punicum finisset, ita id quod instaret P. Cornelium finiturum, atque uti Hispania omni Poenos expulisset, sic Italia pulsura esse; Africamque ei perinde ac debellatum in Italia foret prouinciam destinabant. praetoria inde comitia habita. creati duo qui tum aediles plebis erant, Sp.

Lucretius et Cn. Octavius, et ex priuatis Cn. Seruilius Caepio et L. Aemilius Papus.

Quarto decimo anno Punici belli P. Cornelius Scipio et P. Licinius Crassus ut consulatum inierunt, nominatae consulibus prouinciae sunt, Sicilia Scipioni extra sortem, concedente collega quia cura sacrorum pontificem maximum in Italia retinebat, Bruttii Crasso. tum praetoriae prouinciae in sortem coniectae. urbana Cn. Seruilio obtigit, Ariminum—ita Galliam appellabant—Sp. Lucretio, Sicilia L. Aemilio, Cn. Octauio Sardinia.

Senatus in Capitolio habitus. ibi referente P. Scipione senatus consultum factum est ut quos ludos inter seditionem militarem in Hispania uouisset, ex ea pecunia quam ipse in aerarium detulisset faceret.

[39] Tum Saguntinorum legatos in senatum introduxit. ex eis maximus natu: 'etsi nihil ultra malorum est, patres conscripti, quam quod passi sumus ut ad ultimum fidem uobis praestaremus, tamen ea uestra merita imperatorumque uestrorum erga nos fuerunt ut nos cladium nostrarum non paeniteat. bellum propter nos suscepistis; susceptum quartum decimum annum tam pertinaciter geritis ut saepe ad ultimum discrimen et ipsi ueneritis et populum Carthaginiensem adduxeritis. cum in Italia tam atrox bellum et Hannibalem hostem haberetis, consulem cum exercitu in Hispaniam uelut ad conciliandas reliquias naufragii nostri misistis. P. et Cn. Cornelii ex quo in prouinciam uenerunt nullo tempore destiterunt quae nobis secunda quaeque aduersa hostibus nostris essent facere. iam omnium primum oppidum nobis restituerunt; per omnem Hispaniam ciues nostros uenum dados, dimissis qui conquirent, ex seruitute in libertatem restituerunt. cum iam prope esset ut optabilem ex miserrima fortunam haberemus, P. et Cn. Cornelii imperatores uestri luctuosius nobis prope quam uobis perierunt.

'Tum uero ad hoc retracti ex distantibus locis in sedem antiquam uidebamur ut iterum periremus et alterum excidium patriae uideremus—nec ad perniciem nostram Carthaginiensi utique aut duce aut exercitu opus esse: ab Turdulis nos ueterrimis hostibus, qui prioris quoque excidii causa nobis fuerant, extinguere posse—cum ex insperato repente misistis nobis hunc P. Scipionem, quem fortunatissimi omnium Saguntinorum uidemur quia consulem declaratum uidemus ac uidisse nos ciuibus nostris renuntiaturi sumus, spem, opem, salutem nostram; qui cum plurimas hostium uestrorum cepisset in Hispania urbes, ubique ex captorum numero excretos Saguntinos in patriam remisit; postremo Turdetaniam, adeo infestam nobis ut illa gente incolumi stare Saguntum non posset, ita bello adflixit ut non modo nobis sed—absit uerbo inuidia—ne posteris quidem timenda nostris esset. deletam urbem cernimus eorum quorum in gratiam Saguntum deleuerat Hannibal; uestigal ex agro eorum capimus quod nobis non fructu iucundius est quam ultione. ob haec,

quibus maiora nec sperare nec optare ab dis immortalibus poteramus, gratias actum nos decem legatos Saguntinus senatus populusque ad uos misit; simul gratulatum quod ita res hos annos in Hispania atque Italia gessistis ut Hispaniam non Hiberno amne tenus sed qua terrarum ultimas finit Oceanus domitam armis habeatis, Italiae nisi quatenus uallum castrorum cingit nihil reliqueritis Poeno. Ioui optimo maximo, praesidi Capitolinae arcis, non grates tantum ob haec agere iussi sumus sed donum hoc etiam, si uos permetteretis, coronam auream in Capitolium uictoriae ergo ferre. id uti permittatis quaesumus, utique, si uobis ita uidetur, quae nobis imperatores uestri commoda tribuerunt, ea rata atque perpetua auctoritate uestra faciatis.'

Senatus legatis Saguntinis respondit et dirutum et restitutum Saguntum fidei socialis utrimque seruatae documentum omnibus gentibus fore; suos imperatores recte et ordine et ex uoluntate senatus fecisse quod Saguntum restituerint ciuesque Saguntinos seruitio exemerint; quaeque alia eis benigne fecerint, ea senatum ita uoluisse fieri; donum permittere ut in Capitolio ponerent. locus inde lautiaque legatis praeberi iussa et muneris ergo in singulos dari ne minus dena milia aeris. legationes deinde ceterae in senatum introductae auditaque; et petentibus Saguntinis ut quatenus tuto possent Italiam spectatum irent, duces dati litteraeque per oppida missae ut Hispanos comiter acciperent. tum de re publica, de exercitibus scribendis, de prouinciis relatum.

[40] Cum Africam nouam prouinciam extra sortem P. Scipioni destinari homines fama ferrent, et ipse nulla iam modica gloria contentus non ad gerendum modo bellum sed ad finiendum diceret se consulem declaratum, neque id aliter fieri posse quam si ipse in Africam exercitum transportasset, et acturum se id per populum aperte ferret si senatus aduersaretur,—id consilium haudquaquam primoribus patrum cum placeret, ceteri per metum aut ambitionem mussarent, Q. Fabius Maximus rogatus sententiam: 'scio multis uestrum uideri, patres conscripti, rem actam hodierno die agi et frustra habiturum orationem qui tamquam de integra re de Africa prouincia sententiam dixerit. ego autem primum illud ignoro quemadmodum iam certa prouincia Africa consulis, uiri fortis ac strenui, sit, quam nec senatus censuit in hunc annum prouinciam esse nec populus iussit. deinde, si est, consulem peccare arbitror qui de re transacta simulando se referre senatum ludibrio habet, non senatorem qui de quo consulitur suo loco dicit sententiam. atque ego certum habeo dissentienti mihi ab ista festinatione in Africam traiciendi duarum rerum subeundam opinionem esse, unius, insitae ingenio meo cunctationis, quam metum pigritiamque homines adulescentes sane appellent, dum ne paeniteat adhuc aliorum speciosiora primo adspectu consilia semper uisa, mea usu meliora; alterius, obtractationis atque inuidiae aduersus crescentem in dies gloriam fortissimi consulis. a qua suspicione si me neque

uita acta et mores mei neque dictatura cum quinque consulatibus tantumque gloriae belli domique partae uindicat ut propius fastidium eius sim quam desiderium, aetas saltem liberet. quae enim mihi aemulatio cum eo esse potest qui ne filio quidem meo aequalis sit? me dictatorem cum uigerem adhuc uiribus et in cursu maximarum rerum essem recusantem nemo aut in senatu aut apud populum audiuit quo minus insectanti me magistro equitum, quod fando nunquam ante auditum erat, imperium mecum aequaretur; rebus quam uerbis adsequi malui ut qui aliquorum iudicio mihi comparatus erat sua mox confessione me sibi praeferret; nedum ego perfunctus honoribus certamina mihi atque aemulationem cum adulescente florentissimo proponam; uidelicet ut mihi iam uiuendo non solum rebus gerendis fesso, si huic negata fuerit, Africa prouincia decernatur. cum ea gloria quae parta est uiuendum atque moriendum est. uincere ego prohibui Hannibalem ut a uobis quorum uigent nunc uires etiam uinci posset.

[41] 'Illud te mihi ignoscere, P. Corneli, aequum erit, si cum in me ipso nunquam pluris famam hominum quam rem publicam fecerim, ne tuam quidem gloriam bono publico praeponam. quamquam si aut bellum nullum in Italia aut is hostis esset ex quo uicto nihil gloriae quaereretur, qui te in Italia retineret, etsi id bono publico faceret, simul cum bello materiam gloriae tuae isse ereptum uideri posset. cum uero Hannibal hostis incolumi exercitu quartum decimum annum Italiam obsideat, paenitebit te, P. Corneli, gloriae tuae si hostem eum qui tot funerum tot cladum nobis causa fuit tu consul Italia expuleris et, sicut penes C. Lutatium prioris Punici perpetrati belli titulus fuit, ita penes te huius fuerit? nisi aut Hamilcar Hannibali dux est praeferendus aut illud bellum huic, aut uictoria illa maior clariorque quam haec—modo contingat ut te consule uincamus—futura est? a Drepanis aut Eryce detraxisse Hamilcarem quam Italia expulisse Poenos atque Hannibalem malis? ne tu quidem, etsi magis partam quam speratam gloriam amplecteris, Hispania potius quam Italia bello liberata gloriatus fueris.

'Nondum is est Hannibal, quem non magis timuisse uideatur quam contempsisse qui aliud bellum maluerit. quin igitur ad hoc accingeris nec per istos circuitus, ut cum in Africam traieceris secuturum te illuc Hannibalem speres, potius quam recto hinc itinere, ubi Hannibal est, eo bellum intendis? egregiam istam palmam belli Punici patrati petis? hoc et natura prius est, tua cum defenderis aliena ire oppugnatum. pax ante in Italia quam bellum in Africa sit, et nobis prius decedat timor quam ultro aliis inferatur. si utrumque tuo ductu auspicioque fieri potest, Hannibale hic uicto, illic Carthaginem expugna: si altera uictoria nouis consulibus relinquenda est, prior cum maior clariorque tum causa etiam insequentis fuerit. nam nunc quidem, praeterquam quod et in Italia et in Africa duos diuersos exercitus alere aerarium non potest, praeterquam quod unde classes tueamur unde

commeatibus sufficiamus praebendis nihil reliqui est, quid? periculi tandem quantum adeatur quem fallit? P. Licinius in Italia, P. Scipio bellum in Africa geret. quid? si—quod omnes di omen auertant et dicere etiam reformidat animus, sed quae acciderunt accidere possunt—uictor Hannibal ire ad urbem perget, tum demum te consulem ex Africa, sicut Q. Fulvium a Capua, arcessemus? quid? quod in Africa quoque Mars communis belli erit? domus tibi tua, pater patruusque intra triginta dies cum exercitibus caesi documento sint, ubi per aliquot annos maximis rebus terra marique gerendis amplissimum nomen apud exteris gentes populi Romani uestraeque familiae fecerant. dies me deficiat si reges imperatoresque temere in hostium terram transgressos cum maximis cladibus suis exercituumque suorum enumerare uelim. Athenienses, prudentissima ciuitas, bello domi relicto, auctore aeque impigro ac nobili iuvene, magna classe in Siciliam tramissa, una pugna nauali florentem rem publicam suam in perpetuum adflixerunt.